

CONCEPTE ȘI INTERPRETĂRI PRIVIND IZVOARELE ȘI ÎNCEPUTURILE GÂNDIRII FILOSOFICE ROMÂNEȘTI

Dumitru CĂLDARE

Universitatea de Stat din Moldova

În articol sunt examinate unele concepte și interpretări în ceea ce privește sursele și începuturile reale ale gândirii filosofice românești: particularitățile ideologiei filosofice românești, unele aspecte ale gândirii filosofice „daco-getice”, elemente de mentalitate mitologică, idei filosofice în gândirea populară (noțiuni de folclor, etnografie, etno-psihologie, legende, proverbe), cultura tradițională, în general.

Cuvinte-cheie: *cultură tradițională, creații mito-folclorice, gândire populară, scrieri istorice, cronografie, mentalitate, „vremuri cumplite”, rosturi primordiale, ontogeneza neamului, caracter izoteric, originalitate daco-getică, gândire daco-getică, spiritualizare, unitate-diversitate, reflecții filosofice.*

THE CONCEPTS AND INTERPRETATIONS ON THE SOURCES AND ORIGINS OF THE ROMANIAN PHILOSOPHICAL THINKING

In the article there are examined some concepts and interpretations concerning the sources and the real beginnings of the Romanian philosophical thinking: the peculiarities of the Romanian philosophical ideology, some aspects of the “daco-getian” philosophical thinking, elements of mythological mentality, philosophic ideas in popular thinking (notions from folklore, ethnography, ethno-psychology, legends, proverbs), traditional culture in general.

Keywords: *traditional culture, mito-folk creations, popular thinking, historical writing, chronograph, mentality, "terrible times", primary joints, ontogenesis people, esoteric character, the Dacian originality, the Dacian thinking, spiritualization, diversity-unit, philosophical reflections.*

Introducere

Dezvoltarea societății la intersecție de milenii pune în mod imperios problema privind studierea profundă și multilaterală a gândirii filosofice a trecutului istoric al neamului românesc. În condițiile integrării și globalizării oamenii au stringentă nevoie să cunoască temeinic, obiectiv și multiaspectual esența și ideile principale ale gândirii filosofice românești de la începuturi (cultura tradițională, creații mito-folclorice, gândire populară, scrierile istorice, cronografie).

Adevăratele valori filosofice românești, în special cele de la începuturi, necesită să fie profund cercetate, iar apoi însușite și transformate în elemente ale conștiinței și demnității naționale devenind părți componente esențiale ale spiritualității noastre, ale patrimoniului național contemporan.

Astfel, cercetarea gândirii filosofice românești din etapa inițială a dezvoltării societății rezidă în confirmarea faptului incontestabil că reprezentanții spirituali ai fiecărei epoci, iar ai celei de început de mileniu în mod deosebit, au menirea sacră de a valorifica în profunzime și de a repune în circulație spiritualitatea începuturilor în toată integritatea de semnificații și valori. Această problemă demonstrează în mod concludent că cultura, în general, iar gândirea filosofică, în special, influențează în mod cardinal toate laturile vieții societății și ale omului și în consecință se obține o nouă imagine existențială și spirituală. Concomitent remarcăm că gândirea filosofică de la începuturi constituie și un îndemn clar spre cultivarea la oameni a unor calități sociale adecvate, a unui optimism istoric continuu, o necesitate în dezvoltarea spirituală permanentă.

Anume începuturile gândirii filosofice naționale, operele ce reflectă mentalitatea, concepțiile despre lume și despre viață, modalitatea de cugetare a poporului în evoluția lui istorică constituie un suport necesar și determinant în devenirea și afirmarea umană. Dar însăși practica socială demonstrează că activitatea de cunoaștere devine mai pronunțată în cazul în care oamenii concep realitatea mai profund și mai esențial, atunci când pornesc de la izvoare, fapt ce le permite să obțină cunoștințe, date, informații, materiale convingătoare și profunde. În viziunea noastră, sunt determinante în acest context deducțiile lui Alexandru Surdu care afirmă că avem filosofi de formula unu, creatori de sisteme filosofice și nu întâmplător, ci tocmai datorită izvoarelor nescutate ale filosofiei românești [16, p.10].

În acest context remarcăm că în mai multe ediții ale „Istoriei filozofiei românești” sunt incluse și capitole în care sunt examinate anumite aspecte filosofice ale gândirii filosofice de la începuturi. În același timp, în

unele lucrări de specialitate, mai ales în cele de ultimă oră, sunt expuse și idei potrivit cărora în perioada post daco-romană și până în cea medievală gândirea filosofică românească s-ar fi aflat într-un declin total sau, după cum accentuează redevabilul cercetător al filosofiei românești Gh.Al. Cazan, se are în vedere „o îndelungată tăcere filosofică” [5, p.34-39].

Și această „îndelungată tăcere filosofică” a fost generată de vitregiile timpului, de „vremurile cumplite” (vorba cronicarului Miron Costin), de destinul crud și nemilos prin care a trecut neamul românesc. În acest context, evenimentele istorice sunt de o valoare incontestabilă: invazia romană și cucerirea Daciei, iar apoi retragerea administrației romane și a armatei romane, creștinarea populației (sec. IV), atacurile permanente ale popoarelor hoardelor migratoare și, în general, lupta neîntreruptă pentru păstrarea ființei de om și de neam, precum și un șir de alte cauze istorice obiective care au avut o influență negativă, însă decisivă asupra întregului proces de dezvoltare, de devenire a gândirii filosofice românești.

Sunt semnificative în acest context deducțiile marelui filosof german Hegel precum că filosofia este expresia epocii, este epoca exprimată în gânduri, este chintesența epocii și, aplicând această teză la conținutul filosofiei noastre de la începuturi, ne dăm perfect seama că aceasta exprimă un adevărat model de cugetare, de gândire neaoșă, de concepere adecvată a realității. Da, noi nu am elaborat tratate și lucrări de tipul celor vest-europene, nu am avut gânditori de talie europeană, însă gândirea daco-getă gândirea populară, creațiile mitofolclorice, diverse scrieri istorice și cronici au exprimat modalitățile în care oamenii înțelegeau sensul și modul lor de existență și de cunoaștere a vieții și a lumii.

Începuturile gândirii filosofice românești cuprind o realitate, o epocă de mari frământări sociale, o epocă în care autorul anonim a „plămădit”, a pus temeliiile, a creat începuturile adevăratei filosofii naționale. În epoca inițială totuși s-a gândit, s-a cugetat, oamenii cunoșteau anumite fenomene și procese din lumea înconjurătoare. Da, într-adevăr a fost o epocă de o spiritualitate inferioară (în raport cu spiritualitatea vest-europeană), mai ales în teritoriile unde cultura daco-romană nu pătrundea, însă anume această epocă a promovat valori și sensuri filosofice inedite și originale. Din această epocă s-au inspirat și s-au format ca cugetători mulți scriitori, filosofi și cercetători de vază ai neamului românesc: D.Cantemir, M.Eminescu, L.Bлага, B.-P. Hașdeu, A.Russo, V.Alecsandri etc.

Pentru orice cercetător este elocvent faptul că gândirea filosofică a existat întotdeauna, în orice epocă istorică, desigur fiind exprimată prin anumite forme specifice. Problema, credem noi, constă în conținutul, în profunzimea gândirii, în sensurile ei concrete manifestate în diferite epoci și la diferite popoare. Și întrucât orice început este problematic, complex și anevoios, totuși el atenționează asupra unor coordonate, orientări și deschideri pentru a înțelege rosturile primordiale ale modului de gândire a unui sau altui popor. Referitor la acest aspect ținem să accentuăm că apariția gândirii filosofice românești are anumite particularități generate de condițiile istorico-obiective în care s-a realizat. Însă, indiferent de acest fapt, fiecare popor a avut o anumită gândire, un anumit mod de a concepe lumea, de a-și explica rostul său în această lume.

Reieșind din faptul că ontogeneza neamului nostru a durat un timp istoric îndelungat, noi dispunem de puține date, informații și argumente referitor la o gândire filosofică adevărată existentă în primele perioade istorice, deci în sens strict cronologic. Este știut însă, că o gândire filosofică națională adecvată reflectă în mare măsură existența poporului respectiv. În acest context vom evidenția acele aspecte și modalități de mentalitate, de cugetare reală prin care s-au manifestat strămoșii noștri și prin care au fost apreciați de marii gânditori, istorici și scriitori ai diferitelor popoare și epoci. Potrivit lui Ion Zamfirescu, „poporul român este un popor cu multe adâncimi sufletești, cu puternice înclinații meditative. Manifestările lui de viață – creația artistică, munca lui economică – au în alcătuirea lor intimă o nelipsită orientare filosofică. Într-o pagină din scrierile cronicarilor, într-un motiv de baladă „Miorița”, în versetul unui bocet, în oricare obicei legat de evenimentele vieții omenești și de munca ogoarelor, în desenul dint-o ornamentație artistică sau în privirea imaterială a sfinților din pictura noastră primitivă, în toate acestea putem descoperi, sub forma unor înrădăcinări etnice, prezența unui intens și nuanțat sentiment filosofic al vieții [19, p.59]. Pe acest făgaș se înscriu și deducțiile lui Titu Maiorescu, care afirma că „filosofia își are locul pretutindeni unde lucrurile nu sunt privite ca izolate și unde, trecând peste particularitățile fiecărui element al raporturilor, le analizăm sub unghiul interdependenței lor” [2, p.55-57].

În concepția noastră, tendința călăuzitoare în examinarea începuturilor gândirii filosofice românești ar fi totuși definiția filosofiei formulată de Hegel, care afirma că apariția și dezvoltarea propriu-zisă a filosofiei înseamnă să gândești și să înțelegi raționalitatea, legea generală însăși. Anume de aceea filosofia este considerată tocmai ca lucrul cel mai necesar [10, p.57].

În cazul în care ne referim, de exemplu, la gândirea daco-getă (aceasta fiind începutul începuturilor gândirii filosofice românești), accentuăm că aceasta s-a aflat în vizorul gânditorilor europeni mai mult de un mileniu, ceea ce ne permite să deducem în mod elocvent valoarea ei incontestabilă. Aceasta se manifestă într-o anumită organizare avansată a modului de viață al strămoșilor, în datinile și obiceiurile lor nobile, în credințele și interpretările privind diferite fenomene, procese naturale și sociale, pe de o parte. Însă, pe de altă parte, în plan general conceptual al devenirii spirituale traco-geții i-au influențat în multe privințe pe vechii greci (zeități comune, personaje legendare, tradiții, obiceiuri) [16, p.27].

Victor Kernbach demonstrează cu multă înțelepciune că mentalitatea geto-dacică își are rădăcinile, în primul rând, în relicele privind genurile folclorice românești din cele mai vechi timpuri, începând cu colindele și terminând cu cântecele bătrânești; în rândul al doilea, o valoare meditativă distinctă posedă și diversele ritualuri populare, inclusiv acele superstiții care conțin consecințe mitologice pronunțate. Referitor la religia geto-dacilor, Vasile Pârvan consideră că „geții dincolo de Haemus trăiau încă în concepțiile primitive indo-europene ale idealismului naiv și ireductibil uranian”; prin urmare, și conservarea timpului respectiv de rit funerar nordic constând în ordinea corpului urmat de procesul în care cenușa era aruncată în vânt, întrucât „viața viitoare era în altă lume, iar nu în aceasta, a trupului” [14, p.94].

Același Victor Kernbach cercetând un vast material factologic, păstrat până în zilele noastre, lansează ipoteza potrivit căreia în Dacia existau două religii – ambele având caracter ezoteric și dezvoltându-se odată cu afirmarea creștinismului. Prima religie are la temelie practica misterelor și reprezenta în esență forma religioasă, aceasta fiind profesată numai de preoți, cea de a doua religie era practică de popor. De notat însă, că ambele religii ale dacilor așa și au rămas nereconstituite. Este semnificativ faptul că „trăsătura principală a originalității religioase daco-getice este nu credința în *nemurire* postuma (frecventă în multe alte religii), ci în *nemoarte* (poporul credea că solii săi speciali, lanșați în sulii, ajung la Zalmoxis vii” [11, p.50].

Notăm și faptul semnificativ că mitologia română evocă diverse reflecții folclorice aflate în legătură nemijlocită cu Soarele, ceea ce demonstrează că cultul geto-dacilor era unul de sorginte solară. Este limpede însă că cultul solar nu putea fi neglijat de un popor agricultor cum erau geto-dacii. Roadele pământului depindeau de Soare, de aceea și este firesc faptul acceptării unui cult solar.

Prezintă un interes indiscutabil și istorisirile lui Herodot precum că geto-dacii mai păstrau încă unele elemente de animism, inclusiv credința în spirite. Sunt esențiale și reflecțiile privind starea fizică și mai ales liniștea sufletească cu care geto-dacii primeau moartea (chiar cu o bucurie evidențiată) și care demonstrează credința lor nestrămutată în eternitatea sufletului. De aici și afirmația lui Pomponius Mela că geto-dacii erau „cei mai pregătiți pentru moarte”.

Mai mulți cercetători în domeniu (V.Kernbach, V.Pârvan, M.Eliade, Radu Florescu, Ion Crișan, Romulus Vulcănescu) afirmă că religia geto-dacilor a ajuns la un nivel înalt de spiritualizare, mai înalt decât toate celelalte religii înrudite ale popoarelor învecinate.

Și aceasta are la temelie faptul că, începând cu secolul VI î.e.n., procesul de incinerare (rit purificator de caracter spiritualist) se răspândește pe teritoriul geto-dac [14, p.539].

În literatura consacrată gândirii geto-dace este expusă și argumentată ideea privind recunoașterea prezenței antropomorfismului la strămoșii noștri (avându-se în vedere un asemenea mod de gândire prin care forțele naturii, forțele necunoscute capătă însușiri și trăsături omenești). Strămoșii noștri mitizau anumite fenomene ale naturii, timpul și spațiul, precum și diferite animale. Momentul valorificator cognitiv rezidă în aspirațiile daco-geților de a dezvălui esența cauzalității mai multor fenomene și procese naturale. Se știe, de exemplu, că preoții daci, la fel ca și cei babilonieni, erau preocupați de cercetările astrologice, de întocmirea calendarelor, practicând și divinația (Deceneu).

În contextul timpului și al spațiului, daco-geții considerau drept locuri sfinte moșia satului, moșia (pământurile) țării, mormintele, răscrucile, hotarele. Potrivit ritualurilor daco-geților, hotarele semnificau acele locuri unde se practicau ritualuri magico-mitologice și care prevedeau alungarea unor boli, apărarea împotriva strigoilor, a rusaliilor, precum și de blestem împotriva vrăjitorilor. Tot în cadrul ritualurilor magico-mitologice erau înălțate rugăciuni de aducere a ploilor. În unele cazuri se trimiteau și mesageri la Zalmoxis. Cercetările lui Andrei Vartic demonstrează în mod convingător că acești oameni analfabeți și neciopliți cunoșteau triunghiul, cercul și elipsa, puteau topi fier, plastic suprapur, fără cementită, făceau mortare, pe bază de siliciu, cunoșteau lotusul egiptenilor și al indienilor, felul cum dezordinea păzește sănătatea ordinii, se hrăneau cu brânză și miere, își îngrijeau bărbile și pletele într-un fel deosebit de curat și profesional, iar noi, epigenii, îi

arătăm lumii întregi de proști. Care fundație sau institut arheologic apusean va investi bani în cercetarea unei civilizații de proști? [18, p.30-31] Credem că orice comentariu e de prisos.

În general însă, remarcăm că imaginea ca atare a gândirii daco-getice a avut un substrat mito-religios. Iar acesta a fost favorizat sau determinat de un șir de factori geografici. Și mai mult de toate de faptul că Dacia străbună constituia un bazin geofizic profund original, reprezentând o antologie adecvată a unor forme concrete de geografie fizică „câmpii, păduri, podișuri, mare, munți, fluvii și râuri, stepe aride, o climă de asemenea existențială și toate acestea fiind călăuzite de cele patru anotimpuri care atribuie întregului spațiu un specific original nemaîntâlnit în alte părți ale Europei”.

Este concludentă și modalitatea în care gândirea populară a asimilat și a însușit scenarii și motive mitice de factura exogenă. Esențial este faptul că au fost asimilate și însușite în mod selectiv acele părți de motive mitice ce nu se aflau nemijlocit în opunere cu dimensiunile principale și criteriile mentalității mitice ca atare. De asemenea, accentuăm că motivele mitice propriu-zise, fiind preluate în mod obiectiv, au fost adaptate în temeiul unor completări, semnificații și modificări, nefiind calchiate potrivit mentalității mitice autohtone existente. Majoritatea cercetărilor în domeniu accentuează că factorii în cauză au influențat considerabil particularitățile și originalitatea gândirii populare românești din mituri, basme, legende etc. În sens firesc și cotidian-empiric, avem tot temeiul să deducem că din momentul apariției sale și până astăzi omul trăiește în mit și el nu este în stare să-și imagineze un alt mod de existență. Chiar numai încercările de a ne orienta câtuși de puțin spre alte dimensiuni spațiale temporale ne-ar deteriora substanțial spiritualitatea neoașă. Astfel, mitul a devenit o parte componentă a culturii și civilizației, un component inseparabil al existenței umane. Și după cum cultura este cu totul sărăcită fără subiectele biblice, ea devine searbădă și fără mituri. Mitul este un element determinant al veșmântului nostru spiritual național.

Concludentă în acest sens este teza conform căreia se afirmă noțiunea „mit despre mit”, iar Alexandru Popescu accentua că, întrucât despre Zamolxe au circulat diferite interpretări, acestea au contribuit la faptul că s-a născut astfel un „mit” al mitului lui Zalmoxis, încă din antichitate, pe care interpretările mai mult sau mai puțin obiective ale unor autori medievali și chiar moderni l-au făcut să devină destul de „încifrat” [11, p.294].

Am putea presupune că, conform interpretărilor geto-dacilor despre viața și despre lume, sufletul este nemuritor și cel care moare fiind „drept și viteaz” se duce în împărăția lui Zalmoxis. Se mai afirmă de asemenea că „cel drept și viteaz” nimerește la Zalmoxis chiar de pe câmpul de luptă, de aceea mulți daci manifestau curaj, vitejie și bărbăție extraordinară. Acest fapt l-a determinat pe Traian să afirme: „I-am învins chiar și pe daci, cei mai războinici...”. La acestea am adăuga doar că nu dacii, ci romanii erau cei mai războinici. Dacii își apărau vatra strămoșească, își apărau țara, își apărau pământul dat de Dumnezeu.

Pentru daci însă, în cazul când cugetăm după gândurile și ideile expuse de reprezentanții lor, dar în special de gânditori străini, ei ar merita un nou calendar al existenței, o nouă Morală a conduitei și o nouă speranță în nemurire. Și acestea sunt prezente în monumentele cele mai semnificative ale istoriei dacilor. Astfel, imaginile de la Adamclis îi prezintă pe daci savurând momentul existențial în preajma unor copaci înverziți. Tot într-un anturaj de copaci (de ramuri) verzi este prezent și enigmaticul călăreț trac. Așadar, frunza verde capătă semnificația de semn primordial. Poate că de aici și ia naștere cartea românească a semnelor având la temelie sa *frunza verde, ramul verde* ca simbol al dăinuirii noastre în spațiu și în timp. Sau poate că el este chiar imaginea acelui ritm cosmic spre care noi ne mișcăm atât de îndelungat și atât de anevoios. Sau avem temeiuri să presupunem că acest ritm cosmic a și determinat modul nostru de a fi în trecut și îl va determina și în viitor. Ritmul cosmic este ritmul dăinuirii în istorie a strămoșilor noștri. Dar acest ritm exprimă și o anumită ordine care poate fi interpretată ca fiind creată de Divinitatea supremă și putem presupune că procesul în cauză a avut loc în felul următor: dezordinea este redusă până la limitele respective, transformându-se în ordine care, la rândul ei, este dotată cu durata existenței (cu timp). Prin acest act primordial se demonstrează caracterul trecător a tot ce există, prin urmare și a faptului că corpurile apărute nu sunt veșnice. Și din momentul apariției și dezvoltării sale corpurile sunt supuse autodistrugerii asigurând prin aceasta posibilitățile lor reale de existență. Principalul, credem noi, rezidă în faptul că, fiind concepută astfel, ordinea în cauză are un suflet viu, este cu adevărat vie și intelectuală. Drept confirmare este însăși dăinuirea în istorie a dacilor – existența lor reală rezervându-le numai 600 de ani.

Și anume în această epocă, în această perioadă istorică zbuciumată au fost acumulate, au fost expuse idei și gândiri filosofice care prin valoarea lor inedită au contribuit mai apoi la dezvoltarea ulterioară a adevăratei filosofii românești. Notăm momentul important că specificul începuturilor filosofiei românești constă în

faptul că aceasta a fost expusă în special în gândirea populară, care, fiind atât de simplă și de expresivă, în același timp profund înțeleaptă și plină de idei, de semnificații originale ce izvorăsc din seva spirituală milenară a neamului. Conținutul gândirii populare necesită un respect distinct, reieșind întâi de toate din faptul apariției și existenței ei odată cu apariția și existența poporului. Și dacă poporul este unul așezat, chibzuit, cuminte, cumpătat, calculat în faptele și acțiunile sale, atunci și modul lui de gândire, de concepere și de interpretare a lumii ar trebui să corespundă fizionomiei lui sociale. În acest proces este evidențiat caracterul și aspirațiile spre afirmare istorică, valoarea cognitivă și conceptuală a creațiilor folclorice, a culturii tradiționale, a gândirii populare în general – confirmată de mai mulți cercetători în domeniu, în special de M.Eliade, pentru care folclorul este instrument de cunoaștere.

Creatorul anonim a transmis anumite idei, viziuni, date în formă orală de la o generație la alta, din „gură în gură”, care prin prospețimea și prin „tălcul” lor original, prin aspectele lor ample de gândire (vorba poetului – a pus în tine Domnul nemargini de gândire) insuflă actualitate pentru mintea omului contemporan. Și dacă acesta este orientat spre meditare creștină, atunci este evident faptul că cercetătorul, de asemenea, este dominat de sentimentul credinței care-l orientează la expunerea adevărului. Pentru gânditorul popular credința în Dumnezeu, de exemplu, este o realitate aparte, una care domină modul lui de a fi atât în lumea pământescă, cât și în cea de dincolo. Iar pentru ca omul să se manifeste respectiv în raport cu Dumnezeu, este necesar a demonstra o conduită morală ce ar cuprinde și anumite principii și interdicții de caracter religios pronunțat și această conduită morală se pretinde a fi determinată în viața omului, având ca punct de pornire inițială conceperea stării primordiale a lumii – a ordinii și a haosului. Considerăm ca fiind logică și firească concepția lui Andrei Oișteanu din „Ordine și Haos”, care este specifică mentalității mitice autohtone, concepută ca un model arhaic și universal de gândire mitică, manifestându-se atât pe orizontala spațiului cultural românesc, cât și pe verticala timpului. Potrivit acestui principiu, lumea este creată și se perpetuează datorită conlucrării și confruntării dintre Dumnezeu și Diavol.

De asemenea, e necesar să accentuăm că principiul Ordine și Haos nu acționează întotdeauna singur, ci este corelat cu alte principii mitice care alcătuiesc împreună o mentalitate mitică autohtonă foarte specifică [12, p.12-13].

Astfel, pătrunzând în esența mai multor creații folclorice, în cultura tradițională în general evidențiem în majoritatea din ele prezența Divinității. Desigur că formele de exprimare sunt diferite, sensul major însă reflectă ideea generală – Dumnezeu călăuzește faptele și destinele omului și ale popoarelor oriunde și oricând – „Dumnezeu a dat, Dumnezeu a luat, fie numele său binecuvântat”. În stil de gândire populară Dosoftei remarcă: „Răilor, să nu vă paie./ Dumnezeu milă ă-și taie./ Ce căci iubiți deșearte/ Dumnezeu va să va cearte/ Să vă părăsiți minciuna/ Să nu o certați 'deauna/ ...Și când te mării, nu face/ Rău altuia, ce nu-ți place” [8, p.8].

Și deși poporului îi este dat să sufere din cauza timpurilor vitrege, el oricum speră la un destin mai bun, la depășirea suferințelor, dorind ca și la bine, și la rău să fie cu Dumnezeu. Credința alină sufletul omului, făcându-l să fie mai îngăduitor, mai blajin la suflet, mai săritor la nevoile neamului. Anume credința îl face pe om să mediteze mai accentuat asupra sensului vieții, asupra aprecierii faptelor sale, dar și a faptelor semenilor săi, asupra întregii stări a societății, îl face să se dezvolte în permanență. Potrivit viziunii argumentate a lui Nicolae Achimescu, „istoria și filosofia religioasă ne arată că omul a năzuit dintru începuturi spre autodepășire, spre desăvârșirea prezentului, spre împlinire; altfel existența de care a avut parte ar fi devenit un nonsens. Sufletește sau trupește, totdeauna ne străduim să privim înainte. Așa se explică faptul că valori moral-religioase există pretutindeni. Altfel popoarele lumii n-ar fi putut supraviețui de-a lungul istoriei decât cel mult la nivelul biologic. În afara unei religii și unei minime morale nu există nimic.” [1, p.8].

Remarcăm și faptul concludent că pentru începuturile filosofiei românești sunt caracteristice referirile la esența destinului care prevede un coraport specific între acțiunile umane, fenomenele naturale și sociale, precum și consecințele acestora. Astfel, în multe creații populare binele învinge răul, iar destinul crud și nemilos este depășit. Fiind examinat însă în imaginile sale esențiale, destinul din creațiile folclorice este un datum care de fapt domină în continuare modul de a fi al personajului respectiv și care nu poate fi nici evitat și nici modificat. Mai mult chiar, personajul nu face anumite încercări de a combate destinul, ci îl acceptă cu anumită luciditate.

Într-un anumit sens, destinul din creațiile folclorice pare să confirme teza anticilor privind esența acestuia, conform căreia dacă ești de acord, atunci mergi alături de el, iar în cazul când te împotrivești destinului, acesta te trage după el. Conținutul multor creații folclorice românești demonstrează în mod original manifestările

destinului. În acest context este semnificativ de notat că puterea reală a destinului este reliefată, de regulă, în momentul culminant – moartea personajului (moartea ciobănașului din balada „Miorița”) și aceasta are loc în virtutea faptului că destinul se manifestă în diverse circumstanțe și parcă „plutește” pe deasupra evenimentelor, atribuindu-le acestora o imagine și o alură obsedantă de așteptare inedită, poate chiar de apoteoză.

La capitolul „Destinul”, mitologia românească reflectă teza optimistă a protagonistului care-și întâmpină moartea cu destoinicie demonstrând că este vrednic de ea, iar consecințele acesteia vor influența pozitiv evenimentele ulterioare. De aici mai rezultă că aceasta ar fi unica decizie firească a existenței umane în circumstanțele respective. El sfidează moartea, neavând frică de ea, aidoma apostolilor Domnului nostru Isus Hristos, care mergeau la răstignire cu inima împăcată și cu sufletul curat. Destinul nici nu merită să fie blestemat sau înlăturat, deoarece el nu este dușmanul omului. Și dacă acestuia îi este hărăzit să meargă la moarte în anumite circumstanțe, fie ele și neadecvate din punctul de vedere al existenței ființei umane, oricum acestea trebuie acceptate ca o finalitate a existenței umane. Astfel, moartea simbolizează o integrare nemijlocită a omului cu natura, ca o inevitabilitate a transformării sale cosmice, sau ca o dovadă că într-adevăr în evoluția sa omul devine o ființă cosmopsihosocială.

Studierea începuturilor gândirii filosofice românești demonstrează că acestea reflectă într-un anumit sens originalitatea existenței și cugetările unui popor, manifestându-se și prin ordinea stabilită și prin funcționalitatea formelor și modalităților de gândire despre lume, despre mentalitate în general, acestea fiind exprimate în diverse mituri și creații folclorice. Astfel, conform lui Lucian Blaga, „originalitatea unui popor nu se manifestă numai în creațiile ce-i aparțin exclusiv, ci și în modul cum asimilează motivele de largă circulație. Fenomenul asimilării devine din cale-afară de interesant și concludent, mai ales când temele sau motivele asimilate s-au prezentat spiritului etnic cu prestigiul intangibilității, cu aureola magică a lucrului tabu, supus în prealabil unui regim special de protecție” [3, p.254]. Fiind astfel examinată, originalitatea gândirii populare românești evidențiază anumite manifestări de caracter mito-ritualic, care într-un sens sunt diverse, iar în alt sens sunt distincte însușiri care determină în mare măsură modul lor de existență. Iar în calitate de elemente constituente ale gândirii populare sunt, de exemplu, întâi de toate, legendele cosmogonice generale, mai apoi credințele și riturile referitor la crearea unui anumit spațiu pentru traiul băștinașilor. Și din moment ce oamenii desfășoară o anumită activitate în cadrul acesteia, un rol important revine diverselor practici magice, care au menirea de a alunga diversele boli și epidemii. Concomitent, acestea sunt orientate și împotriva unor calamități naturale (furtuni, secete, eclipse, geruri etc.). Mai apoi în ordinea spiritualității din acea epocă istorică urmează afirmarea în mentalitatea oamenilor a credințelor în ființele fabuloase.

Neamul românesc a fost trecut de mai multe ori prin foc și sabie, a îndurat vremuri cumplite, însă a supraviețuit, demonstrând întregii lumi o dăinuire spirituală destoinică în istorie. Prin pământurile strămoșilor noștri s-au perindat diverse hoarde barbare, multe dintre care au dispărut cu totul din istorie, însă care au lăsat și urme spirituale sub formă de elemente mitice. Fiind mai apoi asimilate, acestea au devenit treptat părți componente ale întregului tezaur spiritual al neamului. Procesul în cauză a avut loc datorită faptului că conținutul elementelor mitice străine în esență nu contraziceau postulatele determinante și criteriile de bază ale mentalității mitice a neamului românesc. Principalul însă este faptul că elementele mitice asimilate (sau preluate) au fost adaptate în sens nemijlocit, adică au fost modificate astfel ca să corespundă conținutului și structurii creațiilor folclorice autohtone, să corespundă mentalității neamului. De notat însă că procesul de asimilare (adoptare) s-a realizat și din motivul existenței unor coordonate generale de conținut specifice mentalității mitice a oricărui popor. În așa mod se afirmă și o anumită mentalitate mitică generală în temeiul unor componente individuale diverse care și generează sintagma *unitate prin diversitate*. Și această mentalitate în cauză rezultă din faptul că funcția mitului – povestea pe care hermeneutica o face să fie adevărată, este de a crea un puternic obstacol între om și nimic, de a împiedica nimicul să ia în stăpânire lumea umană. Mitul este umanitatea din Om, ceea ce-l trage din nimic, ceea ce-l opune neantului [9, p.226].

Într-un limbaj mitologic adecvat teza în cauză poate fi exprimată prin orientarea continuitate–discontinuitate. Deci, în primul rând, evidențiem faptul că mentalitatea mitică a neamului românesc în expresia ei autohtonă a evoluat în context istorico-natural general determinat de specificul fiecărei etape istorice concrete. Și, deși evoluția mentalității era evidențiată nesemnificativ, totuși ea a avut loc într-un plan istoric continuu. În rândul al doilea, evoluția mentalității mitice a neamului românesc a avut loc și în plan istoric, de discontinuitate, aceasta manifestându-se prin influențele culturale din exterior. La această etapă de dezvoltare a mentalității mitice a neamului, ritmurile evoluției devin mai sporinde, mai avansate, ele atribuind acesteia o nouă calitate de afirmare.

Concluzii

Astfel stând lucrurile și reieșind din conținutul patrimoniului spiritual-național, ne dăm seama că valoarea reală a acestuia rezidă în gândirea daco-getă, creațiile mito-folclorice, în gândirea populară, aceasta cuprinzând atât lumea reală înconjurătoare, cât și lumea transcendentă. Se accentuează în acest context modalitățile specifice din creația și gândirea populară, prin care puterea (sau aptitudinea) de cunoaștere a omului este depășită sau are loc depășirea posibilităților ființelor omenești. Astfel, datele și informațiile din gândirea populară din creațiile mito-folclorice contribuie mult la constituirea unei imagini filosofice a începuturilor gândirii filosofice românești.

Bibliografie:

1. ACHIMESCU, N. *Istoria și filosofia religiei la popoarele antice*. Iași: Tehnopres, 1998. 594 p. ISBN 973-8018-15-3
2. *Antologie de filosofie românească*. Vol.1. București, 1964. ISBN 22051
3. BLAGA, L. *Trilogia culturii. Opere*. Vol.9. București: Minerva, 1985. 477 p. ISBN 978-973-50-2953-1
4. CANTEMIR D. *Descrierea Moldovei*. Chișinău: Litera, 1997. 250 p. ISBN 9975-74-367-6
5. CAZAN, Gh.H. *Filosofia românească de la Zalmoxis la Titu Maiorescu*. București: ȘANSA S.R.L., 2001.
6. CIMPOI, M. *Mihai Eminescu. Dicționar enciclopedic*. Chișinău: Gunivas, 2012. 584 p. ISBN 978-9975-4260-3-9
7. CULIANU, I.P. *Studii românești*. Iași: Polirom, 2006. 408 p. ISBN 978-973-46-0394-7
8. DOSOFTEI. *Opere poetice*. Chișinău: Literatura artistică, 1989.
9. ELIADE, M. *Jurnalul portughez și alte scrieri*. București: Humanitas, 2006. ISBN 973-50-1174-3
10. HEGEL, G. *Prelegeri de istorie a filosofiei*. București: Paralela 45, 1964. 665 p. ISBN 9736976882/978973
11. KERNBACH, V. *Universul mitic al românilor*. București: Lucman, 2002. 363 p. ISBN 9734401319/9789734401314
12. OIȘTEANU, A. *Ordine și Haos*. Iași: Polirom, 2013. 456 p. ISBN 973-681-559-5
13. PĂRVAN, V. *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*. București: Editura Științifică, 1974. 247 p. ISBN 9732312084
14. PĂRVAN, V. *Getica*. București, 1982. 851 p. ISBN 162380814
15. RUSSO, A. *Poezia poporană. Opere*. București, 1989.
16. SURDU, A. *Izvoare de filosofie românească*. București: Biblioteca Bucureștiului, 2010. 161 p. ISBN 6068321053, 9786068321059
17. ȘTEFĂNESCU, M. *Filosofia românească*. București: Historia, 2008. 468 p. ISBN 978-973-1781-02-0
18. VARTIC, A. *Drumul spre Kogaionon*. Bacău: Vicovia, 2013, 308 p. ISBN 978-606-8541-06-8
19. ZAMFIRESCU, I. *Orizonturi filosofice*. București: Casa Școalelor, 1942. 272 p. ISBN 276847

Prezentat la 21.05.2015